

Guldskipet i Hjælpensbjerg.

Af Arkivar Hans Ellekilde.

OM HJÆLPENSBJERG i Gjettrup Sogn i Thy har Lærer L. N. Bertelsen i Øster Vandet, barnefødt 1832 i Vestervig, Gjettrups Nabosogn, optegnet et sjældent og mærkeligt Sagn: I Sydthy ligger der i Kobberø Hede en stor Kæmpehøj, som kaldes ”Hjælpensbjerg”. Sagnet fortæller, at engang i Oldtiden dannede Limfjorden paa dette Sted en lang og dyb Bugt, hvor Skibe kunde sejle ind lige til det Sted, hvor Hjælpensbjerg nu ligger. Under en Ufred, hvor Fjenderne hærgede Landet, samlede det danske Folk de kostbareste Skatte om Bord paa et Skib, som i al Hemmelighed sejlede med den rige Ladning op gennem Limfjorden og ind i denne afsides Bugt. Her trak man Skibet saa langt op i Stranden, som man i Hast kunde faa det, og kastede saa en Jordhøj op over det. Saaledes laa Skibet godt gemt, og der skulde det ligge med sine gyldne Skatte, indtil Danmark engang kom rigtig i Nød, først da kan Skatten hæves til Hjælp i Nøden. Derfor gav man Højen Navnet ”Hjælpensbjerg”. Det er en Selvfølge, at der er sat Vagt over Skatten i Hjælpensbjerg, som over saa mange af de i Jorden gemte Skatte. Det er dog her hverken en Trolde eller Drage eller noget andet rædsomt Uhyre, men en Kæmpe - Konge eller Høvding. Han sidder paa Skibets Dæk paa en Guldstol ved et Guldbord, og paa det Bord hviler han sine Arme, og Hovedet paa dem. I den Stilling blunder han, til Solen kommer til at skinne paa ham, da vaagner han brat og forsvinder med hele Skatten. Saadan vil det i hvert Fald gaa for den, der vilde prøve at udgrave Skatten for selv at vinde Rigdom derved; thi Skatten kan kun hæves for Fædrelandets Skyld og til dettes Frelse i Nøden. Det blev sagt mig af en gammel Kvinde, som er død for mange Aar siden, at naar den Tid kom, at Skatten skulde drages frem, saa skal der graves i Nordsiden af Højen, saaledes at Solen ikke kan skinne ind i Aabningen, og saa snart Kongen kommer til Syne, maa en kæmpestærk og modig Mand resolut gribe fat i Stolen og vælte den med Kongen, for da har han mistet sin Magt og maa give Slip paa Skatten. Ellers er der den Mærkværdighed ved Højen, at der midt oppe paa Højens Nordside er et Kildevæld, som efter Sigende aldrig tørrer ud. (Sml. Tang Kristensen: Danske Sagn III Nr. 2343 L. N. Bertelsen).

Det kan have sin Interesse at se, om vi genfinder dette mærkelige Sagn i andre Sagnopskrifter vedrørende Hjælpensbjerg. Det ældste Vidnesbyrd om Hjælpensbjergsagnene, jeg kender, er det prægtige Manuskript om Aalborg Stifts Kirker (Thott 1445, 4°), som Præsten Albert Thura i Lejrskov omkring 1735 har tilvejebragt. Det hedder her Side 561 ”Magister Wilhelm Rogert [Præst i Hvidbjerg og Lyngsø 1728-

50] skriver ellers om dette Sogn (Gjettrup) saaledes: Imellem en By Kobberø og Vestervig ligger det berygtede Hjælpens-Bjerg, som skal have sit Navn deraf, at der menes at der skulde være skjult en stor Skat og Hjælp i Trang. I det ringeste har Folk adskillige Historier og Fortællinger, hvoraf nogle er fabelagtige, nogle rimelige.” Magister Rogerts Optegnelse, der er bevaret i Ny kgl. Saml. 744, 4°, og som naturligvis er Kilde for Danske Atlas V S. 474, viser, at Navnet Hjælpensbjerg har været kendt 1735, og at der har været knyttet Sagn dertil om en Skat i Bjerget, der skulde komme til Hjælp i Nød og Trang, men der fortælles desværre ikke, hvad disse Sagn konkret er gaaet ud paa, om der ogsaa den Gang har været fortalt om et Guldskip, vogtet af en Høvding paa en Guldstol.

Vi maa over 100 Aar længere ned i Tiden, før vi finder den ældste virkelige Sagnoptegnelse. I 1856 optegner den unge Lærer Johan Nielsen i Randrup Skole til Svend Grundtvig paa Thybomaal: ”Midt imellem Gjettrup og Randrup Skole ligger der en stor Bakke enligt for sig selv vesten for Vasen, og det er Hjælpensbjerg. Der siger de, der skal sidde et Guldskip; og naar Danmark er gaaen saa rent i Armod, at der er ingen Raad paa nogen Maade, saa kan Skibet graves ud, og det kan klare det hele. Men før den Tid er der ingen, der kan grave i Bjerget. Jansen, der var heromme paa Røn ved det store Dampskib, vilde have været i Lag med det i mange Aar, men det blev da ikke til noget, og det bliver det ikke heller, før Tiden kommer”. (Sml. Danske Sagn II G Nr. 376). Omtrent 30 Aar senere optegner Johan Nielsen igen Sagn om Hjælpensbjerg, denne Gang til Evald Tang Kristensen og paa Rigsmaal: ”I Hjælpensbjerg er der et Guldskip, og Sybille har spaaet, at naar der bliver den største Hungersnød i Danmark, skal dette Skibs Værdi være tilstrækkelig til at føde alle Landets Beboere. Men dersom nogen før den Tid vover at gøre saa meget som et Spadestik i Bjerget i den Hensigt at bemægtige sig Skibet, skal han ikke alene ikke faa det, men han skal dø, før Aaret er omme. (Sml. Skattegraveren IV 1885 Nr. 512 og Danske Sagn III Nr. 2390). I 1893 optegner Johan Nielsen det samme Sagn til Pastor Bang, da er det hele Danmarks Statsgæld, som Guldskipet kan betale, naar Landet er i den yderste Nød. (Sml. Hist. Aarbog for Thisted Amt 1925 S. 72).

Lærer Johan Nielsens Optegnelser bekræfter Hovedmomentet i Lærer Bertelsens Optegnelse: Guldskipet, som skal komme for Dagens Lys, naar Danmark er i den yderste Nød, men Høvdingen paa Guldstolen, der vogter Skibet, har han øjensynlig aldrig hørt noget om. Men det er der andre, som har gjort. Lærer Nissen fra Ramten, der har undersøgt

Helligkilderne rundt omkring i Jylland, meddeler: ”I Hjælpensbjerg er Kong Skjold stedt til Jorde med alt det Guld og alle de kostelige Skatte, som Folket medgav ham, da hans Skib sejlede for Vind og Vove med hans afsjælede Legeme (Sml. Thisted Amts Aarbog 1915. S. 36.) Lærer Nissen har jo tydelig nok opfattet Sagnet, som om det var Kong Skjold, der blev begravet her i sit Skib med alt sit Guld og alle sine Skatte, med hvor megen Ret, sagnmæssigt set, kan vi ikke sige. Han har i al Fald ikke som Lærer Bertelsen haft den hjemmehørendes dybe Føling med Sagnet og naturligvis heller ikke haft de rigtige gamle Hjemmelsmænd fra selve Egnen omkring Hjælpensbjerg. De øvrige Meddelere har Grundmotivet: Guldskipet, der en Gang skal komme Danmark til Hjælp i dets Nød (DS III 2389) eller i det mindste at der gemmes et Guldskip i Bakken, hvis Master rager op i Højene, der ligger paa Hjælpensbjergs Bakke (DS III 2342), kun en Optegner, Pastor Trojel, der var Præst i Gjettrup 1856 til 1863, nævner i en Optegnelse til ”Fylla” 1869 Nr. 7, at det skulde være en Guldhjort, der var gemt i Højen, ikke et Guldskip, men han kender godt nok Forestillingen om, at Skatten engang skulde frelse Danmark i den yderste Nød.

Vi ser af denne Redegørelse, at Lærer Bertelsen i Øster Vandet er ene om Motivet, at de Danske engang i Oltidsdage har ført et Skib herind med en Mængde Kostbarheder, for at det ikke skulde falde i Fjendernes Hænder og ligeledes alene kender den mærkelige Maade, hvorpaa Skatten igen en Gang med Tiden skal komme Folket som Helhed til Nytte, men jeg mener alligevel ikke, at hans Optegnelse er uægte eller selvlavet. Jeg antager, at han, som var født 1832 i Nabosognet Vestervig, har haft bedre Hjemmelsmænd end sine Kolleger Johan Nielsen og J. V. Nissen, og at han derfor har haft Held til at redde en uddøende Overlevering, før den helt sluktes. Jeg antager, at Sagnet fra først af har skildret en Høvdinges Højlægning i Skib. Det vilde være interessant, om Sagnet bevarede Mindet om en virkelig Skibslægning i Hjælpensbjerg eller i det mindste ret nærliggende Gravhøje, men endnu har vi jo desværre ikke fundet danske Sidestykker til de berømte norske Skibslægninger af Vikingeskibe i Oseberghøjen og i Gokstadhøjen, hvor ønskeligt det end kunde være. Den norske Oldsagsforskning mener at have paavist, at det er Vestfoldkongen Olav Geirstadealf, Harald Haarfagers Farbroder, der er gravlagt i Gokstadhøjens pragtfulde Vikingeskib. Om Olav Geirstadealf fortælles der et mærkeligt Sagn. Han viser sig i Drømme for Rane, Harald den grenskes Fostbroder, og opfordrer ham til at bryde Højen, som Rane bor ganske tæt ved. Rane skal lade sig hejse ned i Højen

og tage en Guldring af den Mand, som sidder paa en Stol midt i Højen og tillige Kniven og Bæltet, som han har om sig. ”Derefter skal du tage det Sværd, som han har liggende over sit Knæ og drage det og hugge hans Hovede af, men saa har det meget at betyde, at du faar Hovedet sat lige paa Kroppen igen.” Bæltet skal Rane bruge til at forløse Dronning Asta med ved at lægge det om hendes Liv, Ring og Sværd skal det nyfødte Barn have til Eje, men Rane skal sørge for, at Barnet kommer til at hedde Olav som Dødningen selv. Rane gjorde, som det i Drømme var paalagt ham, og Olav Geirstadealf blev genfødt i Olav den hellige.

Det sydnorske Sagn, der er opstaaet i Gokstadhøjens nærmeste Omgivelser til Forherligelse af Olav den hellige (falden 1030 ved Stiklestad), er bevaret i ret unge islandske Sagaværker som Flatøbogen (II S. 7 f.). Vi maa tænke os, at Sagnet i sin egen Hjemegn har bevaret det Træk, at det er paa et Skibsdæk, at Olav Geirstadealf sidder paa en Stol med Sværdet over sine Knæ. Saa bliver der en ret stor Lighed med den unavngivne Høvding i Bertelsens Hjælpensbjergopskrift. I begge Tilfælde drejer det sig om et Højbrud, der kun undtagelsesvis maatte finde Sted: i det gammelnorske Sagn, fordi Olav Geirstadealfs Klenodier var nødvendige for Olav den hellige; i den nydanske Opskrift, naar det danske Rige var i den yderste Nød. Tænker vi os, at det sydnorske Sagn om den store Høvdinges Skibsbegravelse er vandret til Thy, hvilket absolut ikke er udenfor Mulighedernes Grænse, da Sagnene jo vandrer fra Sted til Sted, og slaar Rod, hvor der er Jordbund for dem, og da der jo har været en livlig Forbindelse mellem Sydnorge og Nordjylland, saa, ser vi, at det norske Sagn i sine nye Omgivelser bliver præget af dansk Aand. Skibet, hvor Høvdingen sidder paa sin Stol midt i sine gyldne Skatte, faar her i Landet den Bestemmelse, at det skal tjene til Danmarks Frelse i den yderste Nød. Det kommer til at høre til Rigets skjulte Skatte, som Enkeltmand ikke kan bemægtige sig for egen Fordels Skyld, men som skal komme hele det danske Folk til gode i Undergangens Time, naar alle andre Udveje brister, og det skal saaledes tjene til Danmarks Genfødsel og Frelse.

Efterskrift: Optegnelser af Sagn og Tro, knyttet til Hjælpensbjerg, modtages med Tak af Dansk Folkemindesamling, Det kgl. Bibliotek, Kbh. K.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1930, side 96-101)